

Định nghĩa

Trung Quốc (TQ) sử dụng thuật ngữ xí nghiệp tư doanh (XNTD) để phân biệt với xí nghiệp quốc doanh (XNQD) và xí nghiệp dân doanh (XNDD), đó là một tổ chức kinh tế mang tính kinh doanh thu lợi, thuê từ tám công nhân trở lên, hoàn toàn do tư nhân tự đầu tư vốn liếng, tự chủ kinh doanh, tự chịu trách nhiệm về lời lỗ, tự đưa ra quyết sách và toàn bộ tài sản đều thuộc sở hữu tư nhân, hoàn toàn không có lịch sử dính dáng đến cổ phần nhà nước và hiện nay cũng không có thể lực cổ phần nhà nước tham gia hay thao túng. Trường hợp số công nhân thuê mướn dưới tám người tạm gọi

chung là hộ cá thể.

Còn XNDD thì phần lớn được thành lập trên cơ sở đầu tư của một pháp nhân, hoặc có nguồn gốc từ xí nghiệp tập thể trước đây, hoặc là sản phẩm của quá trình cổ phần hóa XNQD ngày nay, ví như Tập đoàn Liên Tưởng, Haier, Tử Thông... Tài sản của nó không hoàn toàn thuộc sở hữu tư nhân, vì vậy nên không liệt vào XNTD nêu trên.

Tất nhiên hiện nay ở TQ bất kể là xí nghiệp gì, tư nhân, dân doanh sở hữu nhà nước, dân doanh theo chế độ cổ phần, dân doanh theo chế độ tư hữu đều phải tự chủ trong môi trường kinh tế thị trường, cạnh tranh quốc tế

Khổ tận cam lai

Mã Lập Thành, nhà bình luận chính trị của Bắc Kinh, tác giả cuốn Giao phong từng một thời rúng động cả văn đàn lẫn chính trường TQ đã nhìn lại lịch sử 24 năm phát triển kinh tế tư nhân ở TQ và rút ra kết luận "khổ tận cam lai". Theo họ Mã, để đến cuối năm 2002 các XNTD ở TQ đã có đóng góp trên 50% GDP của nước này (*), quá trình tư nhân hóa ấy từng đi qua năm giai đoạn: 1978 - 1982: khôi phục quyền sinh tồn, 1989 - 1991: vấp ngã trên con đường tiến lên, 1992 - 1997: phá vỡ thế cổ chai và từ 1998 đến nay: phát triển theo chiều sâu.

Còn nhớ, từ năm 1956 sau khi TQ hoàn thành cuộc vận động "công tư hợp doanh" cho tới năm 1966 kinh tế tư nhân ở đây đã gần với số không, tiếp theo 10 năm Cách mạng văn hóa từng hô hào "cắt cái đuôi tư bản chủ nghĩa" thì kinh tế tư nhân hoàn toàn bị tuyệt chủng trên lục địa bao la của Trung Hoa. Mãi đến năm 1976, "bè lũ bốn tên" bị đập tan, phá được vòng vây của đường lối tả khuynh, kinh tế tư nhân ở TQ mới có không gian chính trị để phục hồi, phát triển. Đó là cái thời mà 30 triệu thanh niên trí thức từng bị đẩy về nông thôn lúc "Văn cách" nay nô nức hồi thành, cộng với số học sinh sinh viên vừa tốt nghiệp ra trường đã tạo nên một trận khủng hoảng thất nghiệp chưa hề có trong lịch sử TQ. Vì để tự cứu, vì miếng cơm manh áo, người người xuống đường đi kiếm sống, đánh giày, buôn bán, làm thuê... và cũng may nhờ chính sách khoán hộ nên nông sản từ nông thôn ùn ùn chuyển ra thành phố, thị trường lưu thông, kinh doanh cá thể (tiền thân của kinh tế tư nhân) ra đời. Nạn đói tự thân bị dập tắt, nạn thất nghiệp giảm dần, cá thể quả là đáng cứu tinh và các chính trị gia đã biết nắm thời cơ đưa đất nước chuyển mình. Kinh tế tư nhân có lịch sử hồi sinh, đầu thai trở lại ở TQ là như vậy và rất nhiều doanh nhân, nhà tư bản, triệu phú, tỷ phú của nước này đã khởi nghiệp đúng là với hai bàn tay trắng.

Năm 1981 Chính phủ TQ ban hành chỉ thị, nói rõ, kinh tế cá thể là hình thức kinh doanh cá nhân hoặc gia đình, khi cần thiết và được chính quyền đồng ý có thể thuê một, hai

Năm 2002 nhìn lại**Kinh tế tư nhân ở Trung Quốc**

THÁI NGUYỄN BẠCH LIÊN

Vì để tự cứu, vì miếng cơm manh áo, người người xuống đường đi kiếm sống, đánh giày, buôn bán, làm thuê... và cũng may nhờ chính sách khoán hộ nên nông sản từ nông thôn ùn ùn chuyển ra thành phố, thị trường lưu thông, kinh doanh cá thể (tiền thân của kinh tế tư nhân) ra đời. Nạn đói tự thân bị dập tắt, nạn thất nghiệp giảm dần, cá thể quả là đáng cứu tinh và các chính trị gia đã biết nắm thời cơ đưa đất nước chuyển mình. Kinh tế tư nhân có lịch sử hồi sinh, đầu thai trở lại ở TQ là như vậy và rất nhiều doanh nhân, nhà tư bản, triệu phú, tỷ phú của nước này đã khởi nghiệp đúng là với hai bàn tay trắng.

người giúp việc, nhưng không vượt quá năm nhân công. Sau đúng một phần tư thế kỷ lần đầu tiên nhà nước TQ thừa nhận thành phần kinh tế cá thể. Tiếp đến Đại hội 12 năm 1982, Đảng cộng sản TQ tuyên bố khuyến khích phát triển kinh tế cá thể và cũng năm đó Hiến pháp sửa đổi được thông qua đã xác lập vị trí hợp pháp của thành phần kinh tế này.

Công cuộc cải cách mở cửa trên đà tiến triển, nhiều đơn vị kinh tế cá thể ở An Huy, Tứ Xuyên... đã lột xác trở thành xí nghiệp tư doanh và thực tiễn sinh động khiến Đại hội 13 (năm 1987) chính thức thừa nhận XNTD và đưa ra phương châm bảo hộ nó. Tất nhiên thượng tầng Trung Nam Hải lúc bấy giờ vẫn đang quan sát XNTD, nhắc nhở các cấp phải "hướng dẫn, giám sát và quản lý". Năm 1988 Hiến pháp sửa đổi, ghi rõ, kinh tế tư nhân là lực lượng bổ sung cho kinh tế công hữu XHCN. Nhà nước cho phép XNTD thuê mướn công nhân từ tám người trở lên, năm ấy đã có 90.000 XNTD đăng ký kinh doanh với số lao động là 1,64 triệu người, quy mô nhỏ nhẹ, trung bình 18 nhân công một cơ sở. Hộ cá thể vẫn là 24 triệu, phần đông các ông chủ cũng đang chờ thời.

Năm 1989, sau sự kiện mùng 4 tháng 6 ở quảng trường Thiên An Môn kinh tế tư nhân TQ gặp bước gặp ghềnh, mũi giáo của cuộc tranh luận "hộ Xã hay hộ Tư" (**) đã chia vào thành phần kinh tế này và quy chụp cho nó tội danh tư hữu hóa. Rõ ràng là tay không mà dựng cơ đồ, rõ ràng là tất cả đều tự mình, nhưng vì sinh tồn nhiều XNTD đành đội lên đầu mũ đỏ "xí nghiệp tập thể", làm cho quyền sở hữu tài sản bị hỗn loạn, dẫn tới bao cuộc tranh chấp thương tâm và bao lần bị kích. Cuối những năm 1980 sang đầu năm 1990 hơn 200 doanh nhân bị phán quyết "tham ô", "lạm dụng công quỹ" chỉ vì tự đội cho mình mũ đỏ tập thể, tiêu tiền của bản thân mà lại bị kết án hủ bại. Mùa thu năm 1989 số hộ cá thể ở TQ giảm còn 4 triệu, chỉ trong 12 tháng có 20 triệu ông chủ sợ quá bèn đóng cửa, bảo toàn vốn. Tuy vậy XNTD vẫn sống một cách ngoan cường chờ đến Đại hội 14 của Đảng cộng sản TQ.

Đại hội này tuyên bố lấy chế độ

công hữu (toàn dân và tập thể) làm chủ thể, lấy kinh tế cá thể, kinh tế tư nhân, kinh tế đầu tư nước ngoài làm bổ sung, các thành phần kinh tế cùng phát triển lâu dài. Hộ cá thể và XNTD như uống được thuốc trợ tim, năm 1993 từ 90.000 XNTD bỗng tăng lên 170% đạt con số 240.000. Nhưng chưa kịp bình phục hoàn hồn thì năm 1995 lại gặp cơn sóng gió, cuộc tranh cãi "hộ Công hay hộ Tư" (****) đã nổ ra, có người cho rằng kinh tế tư nhân uy hiếp an ninh quốc gia, tạo nên nguy hại cho chế độ XHCN.

Năm 1997, Đại hội 15 đã đột phá cái lô cốt chế độ sở hữu, chỉ ra rằng, kinh tế phi công hữu là một bộ phận cấu thành quan trọng của kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa. Tháng 3.1999 Hiến pháp sửa đổi xác lập vị trí bộ phận cấu thành quan trọng đối với hộ cá thể, XNTD và các tổ chức kinh tế phi công hữu khác. Năm 2000 bộ luật "Cá nhân độc tư" (****) ra đời và bắt đầu thực thi, năm sau (2001) trong bản kiến nghị của Đảng cộng sản TQ đối với kế hoạch năm năm lần thứ 15 đã ghi rõ, ủng hộ, khuyến khích và hướng dẫn các XNTD, XN cá thể phát triển lành mạnh.

Còn Đại hội 16 (năm 2002), lần đầu tiên Đảng cộng sản TQ nâng cấp cho kinh tế phi công hữu từ "bổ sung có lợi" đối với kinh tế công hữu lên "bộ phận cấu thành quan trọng" của kinh tế thị trường, cùng một vị trí tương đồng như kinh tế công hữu.

Bức tranh cuối tháng 12.2002

Theo báo cáo điều tra "Sự phát triển của xí nghiệp tư doanh ở TQ" do Ngân hàng phát triển châu Á ủy thác Viện quản lý kinh tế thuộc Đại học Thanh Hoa thực hiện thì 75% GDP năm 2002 của TQ là đóng góp của thành phần kinh tế phi quốc doanh, nếu thống kê riêng cho XNTD thì phần đóng góp thật không nhỏ, 50%! XNTD ở TQ đã trở thành công thần đối với công cuộc "thế giới công xưởng" hóa và "thế giới thị trường" hóa của nước này, là lực lượng chủ công giữ cho kinh tế TQ tăng trưởng cao và xã hội TQ ổn định bền vững. Nhìn lại 24 năm phát triển của kinh tế tư nhân TQ, 2002 là điểm sáng chói mà vai trò từ bánh xe thứ năm đã vươn lên động cơ. "Nhân dân nhật báo" số ra ngày 19.3.2002 đã

công bố tư liệu XNTD tạo việc làm cho 200 triệu người lao động TQ, chung vai gánh vác với XNQD giải quyết vấn đề thất nghiệp.

Sáu tháng đầu năm 2002 lợi nhuận của XNTD tăng 38% so với cùng kỳ, trong khi đó xí nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài chỉ tăng 23% còn XNQD lại giảm 11%. Số liệu thống kê năm 2002 cho biết, kinh tế phi quốc doanh TQ sử dụng 20% tài nguyên đất nước nhưng đã tạo ra 60% sản phẩm xã hội, ngược lại, kinh tế quốc doanh sử dụng 80% tài nguyên mà chỉ tạo 40% sản phẩm mà thôi. Công lao đó, vai trò đó của kinh tế phi quốc doanh nói chung và kinh tế tư nhân nói riêng đã được Đại hội 16 Đảng cộng sản TQ đánh giá, ghi nhận và phát huy. Lý thuyết "ba đại diện" do Giang Trạch Dân đề xướng vừa ghi vào Điều lệ, lần đầu tiên Đảng cộng sản TQ mở rộng cửa đón nhận các doanh nhân ưu tú, các nhà xí nghiệp lỗi lạc vào đội ngũ của mình, và trên thực tế họ cũng có yêu cầu như vậy, họ không bằng lòng với mức phần đầu chỉ là nhân sĩ dân chủ, tiến bộ. Riêng tỉnh Triết Giang đã có 5.000 đảng viên kinh tế tư nhân, 4.000 người khác đang được bồi dưỡng, xét kết nạp. Một điều đáng phần khởi nữa đối với nghiệp chủ XNTD là Đại hội 16 khóa này vừa đề ra chủ trương bảo hộ tất cả thu nhập phi lao động hợp pháp của mọi người. Kể từ năm 1949 thì đây là lần đầu tiên Đảng cộng sản TQ thừa nhận thu nhập hợp pháp của doanh nhân bao gồm ba phần: (1) phần thù lao tham gia quản lý kinh doanh xí nghiệp, (2) phần do mạo hiểm đưa lại, (3) phần lãi ròng nhờ quay vòng vốn, nghĩa là khái niệm bóc lột dần dần được nhạt hóa. Trong 236 vị ngồi trên đoàn chủ tịch Đại hội 16 Đảng cộng sản TQ tháng 11.2002 vừa qua có 17 nghiệp chủ XNTD, chứng tỏ vai trò kinh tế tư nhân đã khởi sắc như thế nào ở TQ ■

Theo Tuần san châu Á

CHÚ THÍCH

(*) Báo cáo khoa học của Đại học Thanh Hoa do Ngân hàng phát triển châu Á ủy thác.

(**) Xã hội chủ nghĩa hay Tư bản chủ nghĩa

(***) Công hữu hay Tư hữu

(****) Vì viết tắt nên có thể hiểu đầu tư độc lập cá nhân hoặc tư bản độc quyền cá nhân, chưa rõ nghĩa nào, xin cáo lỗi, và mong chỉ giáo. (ND)